Dolnośląska Agencja Współpracy Gospodarczej

ANALIZA GOSPODARCZA DOLNEGO ŚLĄSKA

DIAGNOZA NR 6.

KULTURA, TŁO HISTORYCZNE, INFORMACJE POLITYCZNE - USTRÓJ POLITYCZNY KRAJU, ADMINISTRACJA DOLNEGO ŚLĄSKA.

Fundusze Europejskie Program Regionalny
Rzeczpospolita Polska
DOLNY ŚLĄSK
Unia Europejska Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

„Analiza Gospodarcza Dolnego Śląska realizowana w ramach projektu Promocja Dolnego Śląska w kraju i za granicą w obliczu zmian w gospodarce światowej na podstawie umowy o dofinansowanie nr RPDS.01.04.01-02-0002/20-00 z dnia 25.11.2020 r. w ramach RPO WD 2014-2020.

Spis treści:

6.1. Ustrój polityczny kraju 3
6.2. Struktura administracyjna województwa dolnośląskiego 4
6.3. Rys historyczny Dolnego Śląska 5
6.4. Dziedzictwo kulturowe oraz działalność instytucji kultury w województwie 6

6.1. Ustrój polityczny kraju

Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym z systemem parlamentarno-gabinetowym. Opiera się on na zasadach demokracji, wolności jednostki, przekonań, religii i zrzeszania się. Zasady funkcjonowania państwa określa Konstytucja, która jest najwyższym aktem prawnym. W Polsce istnieje system prawa ustawowego, którego podstawową formą prawodawstwa jest ustawa.

System polityczny w Polsce opiera się na trójpodziale i równowadze władzy pomiędzy władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat wybierany w powszechnych wyborach na 4-letnią kadencję. Sejm uchwala prawo i sprawuje kontrolę nad organami państwowymi, w tym Radą Ministrów. Sejmowi jest podporządkowana, jako najwyższy organ kontrolny w państwie, Najwyższa Izba Kontroli. Głównym zadaniem Senatu jest współtworzenie z Sejmem polskiego prawa.

Władza wykonawcza spoczywa w rękach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Rady Ministrów (rząd). Politykę wewnętrzną i zagraniczną państwa prowadzi rząd, którego pracami kieruje Premier. Premiera i ministrów powołuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent jest najwyższym rangą przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej, który wybierany jest na 5-letnią kadencję w wyborach powszechnych. Czuwa on nad przestrzeganiem Konstytucji i jest najwyższym zwierzchnikiem Polskich Sił Zbrojnych.

Władzę sądowniczą sprawują niezawisłe sądy i trybunały, na czele z Sądem Najwyższym i niezależnymi Trybunałem Stanu i Trybunałem Konstytucyjnym. Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania oraz wykonuje inne czynności określone w Konstytucji i ustawach. Naczelny Sąd Administracyjny oraz inne sądy administracyjne sprawują kontrolę działalności administracji publicznej. Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach zgodności z Konstytucją ustaw i umów międzynarodowych, celów oraz działalności partii politycznych oraz rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa. Trybunał Stanu rozstrzyga w sprawach odpowiedzialności konstytucyjnej najwyższych urzędników państwowych, takich jak Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, Prezes Rady Ministrów oraz członkowie Rady Ministrów.

Prawa obywatelskie zagwarantowane są w aktach prawnych, spośród których największe znaczenie ma Konstytucja. Konstytucja zapewnia także obywatelom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury.

Inną ważną instytucją w Polsce jest m.in. Narodowy Bank Polski (NBP), który między innymi czuwa nad kursem naszej waluty.

6.2. Struktura administracyjna województwa dolnośląskiego

Struktura administracyjna kraju. Od 1999 r. w Polsce obowiązuje trójstopniowy podział terytorialny na gminy, powiaty i województwa. Stanowią one trzy niezależne szczeble samorządu terytorialnego. Zgodnie z aktualnym podziałem administracyjnym, województwa są jednostkami najwyższego stopnia, z zarządem, na czele którego stoi marszałek jako władza wykonawcza i sejmikiem województwa jako władza stanowiąca. Następnie są powiaty ziemskie i grodzkie (miasta na prawach powiatu), którymi kieruje zarząd ze starostą na czele oraz rada powiatu, albo prezydent z radą miasta. W skład powiatu wchodzą gminy z wójtem lub burmistrzem jako władza wykonawcza i rada gminy władza uchwałodawcza. Gminy i powiaty są ogniwami samorządu terytorialnego, przy czym gmina jest najmniejszą jednostką podziału administracyjnego Polski.

Władzę administracyjną w województwie sprawują władze samorządowe oraz organy administracji rządowej. Przedstawicielem rządu w województwie jest wojewoda, powoływany przez Premiera na wniosek właściwego ministra, który jako przedstawiciel rządu odpowiada za wykonanie polityki rządu na obszarze województwa oraz sprawuje nadzór nad legalnością działania samorządu wojewódzkiego. Siedzibą Wojewody dolnośląskiego jest Wrocław, gdzie znajduje się Dolnośląski Urząd Wojewódzki we Wrocławiu.

Administracja samorządowa. Organami samorządu województwa jest zarząd wraz z marszałkiem na czele i sejmikiem województwa. Marszałek jest najważniejszym przedstawicielem samorządu województwa. Jako przewodniczący kolegialnego zarządu województwa organizuje i kieruje jego pracami oraz reprezentuje województwo na zewnątrz. Jest również kierownikiem urzędu marszałkowskiego, zwierzchnikiem służbowym pracowników tego urzędu i kierowników wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych. Wybierany jest on wraz z zarządem województwa przez sejmik wojewódzki, składający się z radnych. Sejmik jest organem stanowiącym i kontrolnym samorządu województwa, stanowi akty prawa miejscowego jest odpowiedzialny za rozwój regionu, a więc za politykę regionalną. Jego kadencja trwa 5 lat.

Samorząd lokalny reprezentują rady (gminy i powiatu). Do ich głównych zadań należy stanowienie lokalnego prawodawstwa, uchwalanie budżetu oraz nakładanie lokalnych podatków i opłat.

Wybory do rad gmin, powiatów i sejmików województw są powszechne, równe, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym.

6.3. Rys historyczny Dolnego Śląska

Województwo dolnośląskie stanowi część historycznego Śląska, należącego do najwcześniej zasiedlanych regionów Polski. Terytorium, które zamieszkiwały plemiona Ślężan, Dziadoszan, Bobrzan i Trzebowian, zostało w 990 r. włączone przez Mieszka I do państwa Polan. Śląsk stał się najsilniejszą dzielnicą państwa polskiego w okresie panowania książąt Henryka Brodatego i jego następcy Henryka Pobożnego (1201 – 1241). Najazd tatarski oraz śmierć Henryka Pobożnego w bitwie pod Legnicą (1241 r.) doprowadziły do upadku jego potęgi i zainicjowania rozdrobnienia terytorialnego. Większość władców śląskich w latach 1327 – 1331 poddała się zwierzchnictwu czeskiemu, a zależność Śląska od Polski ostatecznie ustała w 1339 r. Prowincja śląska po 1526 r. weszła w skład monarchii austriackiej, a wynikiem trzech wojen o Śląsk (1740-42, 1743-45, 1756-63) było oderwanie jej od państwa Habsburgów i przyłączenie do Prus (po 1740 r.).
Terytorium Śląska w państwie pruskim zostało podzielone na dwa departamenty - wrocławski i głogowski, które na początku XIX w. zamieniono na rejencje (wrocławską i legnicką). Obszar ten na mocy ustaleń kongresu wiedeńskiego (1815 r.) został powiększony o wschodnią część Górnych Łużyc - powiaty Lubań, Zgorzelec, Budziszyn i Hoyerswerda. Po zjednoczeniu Niemiec Śląsk wszedł w skład Rzeszy Niemieckiej utworzonej w 1871 r. W tym okresie nastąpiło bujne ożywienie gospodarcze, m.in. w przemyśle porcelanowym i włókienniczym, uruchomiono pierwsze połączenia kolejowe. Pojawiły się też zainteresowania krajoznawcze i turystyczne, w szczególności turystyką górską (Karkonosze, Masyw Śnieżnika) oraz kuracjami pitnymi w uzdrowiskach sudeckich. Śląsk pozostał we władaniu królestwa pruskiego, a następnie cesarstwa niemieckiego i Niemiec do 1945 r. W okresie drugiej wojny światowej stanowił zaplecze gospodarczo-militarne III Rzeszy, co spowodowało rozwój przemysłu maszynowego, chemicznego i zbrojeniowego.
Śląsk po zakończeniu II wojny światowej w 1945 r., pomimo zniszczeń wojennych i akcji rabunkowych, był nadal regionem rozwiniętym gospodarczo. Zmiany polityczno-terytorialne doprowadziły do załamania ciągłości rozwoju kulturowego prowincji śląskiej. Ludność niemiecka zamieszkująca ten teren od kilkuset lat została wymieniona i na Dolnym Śląsku znaleźli swą ojczyznę m.in. przesiedleńcy z centralnej i wschodniej Polski, osadnicy z Kresów Wschodnich dawnej Rzeczypospolitej (m.in. ze Lwowa) oraz przedstawiciele innych narodowości, jak: Karaimi, Ormianie, Tatarzy, Żydzi. Na Dolnym Śląsku zamieszkali także reemigranci z Bośni, Bukowiny Rumuńskiej, Francji i Belgii. Po 1947 r. na te ziemi przybyli Ukraińcy, Bojkowie i Łemkowie, a w latach 1948-1950 uchodźcy polityczni z Grecji. Niemal całkowita wymiana ludności spowodowała zanik dotychczasowych tradycji, jednak pojawiły się nowe, przeniesione z miejsc pochodzenia osiedleńców tradycje, zwyczaje, pieśni i tańce, które mocno się zakorzeniły i są kontynuowane w wielu miejscach regionu. Wymieszanie etnicznych, narodowych oraz wyznaniowych wątków uznawane jest za bogactwo kulturowe Dolnego Śląska.
O szczególnym znaczeniu Dolnego Śląska, określanego mianem Ziem Odzyskanych, i ważnej roli jego stolicy świadczą spektakularne wydarzenia, jakie odbyły się we Wrocławiu w 1948 r. – Światowy Kongres Intelektualistów w Obronie Pokoju oraz Wystawa Ziem Odzyskanych. Dobra kultury narodowej – Panorama Racławicka i zbiory Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, które zostały sprowadzone ze Lwowa, stały się znakami rozpoznawczymi Wrocławia.

6.4. Dziedzictwo kulturowe oraz działalność instytucji kultury w województwie dolnośląskim

Dziedzictwo kulturowe. Dolny Śląsk należy do regionów o najwyższej liczbie zabytków w skali kraju, wyróżniających się różnorodnością i wysoką klasą artystyczną. Należą do nich obiekty zabytkowej architektury, dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego. W województwie występuje ponad 46 tys. zabytków wpisanych do rejestru zabytków, w tym zabytki nieruchome w ilości 8.130 obiektów, stanowiska archeologiczne - 1.492 oraz zabytki ruchome - 36.418 (wg stanu na 2020 r.).
Największa ilość zabytków architektury występuje na obszarach historycznych miast, które w większości zachowały historycznie wykształcone układy przestrzenne, z rynkami, ratuszami oraz kamienicami o cechach charakterystycznych dla kolejnych epok. Region wyróżniają obiekty, występującej masowo architektury rezydencjonalnej. Zachowały się liczne zamki o rodowodzie średniowiecznym, m.in. w Bolkowie, Głogowie, Legnicy, Oleśnicy, Świnach oraz zamki Chojnik, Czocha, Gryf, Grodno w Zagórzu Śląskim, Grodziec oraz największy w skali zamek Książ w Wałbrzychu. Obok zamków, zachowały się liczne dwory i założenia pałacowo-parkowe, wznoszone masowo w okresie nowożytnym, które są obecnie chętnie odwiedzane przez turystów. Są to m.in. pałac Marianny Orańskiej w Kamieńcu Ząbkowickim, pałace w Bożkowie, Gościszowie, Gorzanowie, Krobielowicach, a także zespół rezydencji otoczonych ogrodami i parkami krajobrazowymi w Kotlinie Jeleniogórskiej. Zabytki architektury sakralnej występują najliczniej i stanowią wyróżniające się dominanty w krajobrazie. Są wśród nich kościoły o wysokiej randze i klasie artystycznej zlokalizowane m.in. w Chojnowie, Głogowie, Jeleniej Górze, Legnicy, Kłodzku, Strzegomiu, Świdnicy, we Wrocławiu i Ziębicach. Ważne znaczenie w rozwoju kultury i sztuki pełniły klasztory, w szczególności opactwa cystersów. Cysterskie założenia klasztorne w Henrykowie, Lubiążu, Kamieńcu Ząbkowickim, Krzeszowie i Trzebnicy tworzą główne ogniwa Szlaku Cysterskiego, stanowiącego jedną z najważniejszych osi turystycznych regionu. Na uwagę zasługują, spośród wielu zachowanych, także zespoły klasztorne w Głębowicach, Kłodzku, Legnickim Polu i Lubomierzu. W wielu miejscach regionu znajdują się ośrodki pielgrzymkowe, do najbardziej znanych należy Bardo, Krzeszów, Trzebnica, Wambierzyce, ale również Grodowiec i Góra Igliczna k. Międzygórza. Wybitnymi przykładami sakralnej architektury są kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy wzniesione dla protestantów, jak również kościoły Łaski w Kamiennej Górze, Miliczu i Jeleniej Górze.
Specyfiką regionu jest zabudowa sanatoryjno-pensjonatowa występująca w 11 miejscowościach uzdrowiskowych (np. Duszniki-Zdrój, Kudowa-Zdrój, Lądek-Zdrój, Polanica-Zdrój, Szczawno-Zdrój, Świeradów-Zdrój) i turystycznych (m.in. w Karpaczu, Międzygórzu, Sokołowsku, Szklarskie Porębie).
Do wyróżniających się obiektów architektury drewnianej należy regionalna zabudowa mieszkalna i gospodarcza na terenie Sudetów, w tym domy przysłupowe (np. w Bogatyni) oraz domy typu tyrolskiego (m.in. w Mysłakowicach i Międzygórzu). Elementem górskiego krajobrazu są schroniska, w tym uznawane za jedno z najstarszych w Polsce schronisko Samotnia (powstało ok. 1670 r.).
W związku z intensywnym rozwojem przemysłu na Dolnym Śląsku zachowały się zabytki przemysłu i techniki. Są to liczne kopalnie (m.in. w Kowarach, Nowej Rudzie, Szklarach, Wałbrzychu, Złotym Stoku) i sztolnie (np. w Kowarach, Kletnie, Wałbrzychu), które obecnie są udostępnione w celach turystycznych. Licznie reprezentowaną grupę stanowią obiekty związane z infrastrukturą kolejową - dworce, wiadukty, tunele kolejowe oraz odcinki zabytkowych linii (np. kolej doliny Bobru, kolej doliny Bystrzycy wraz z odcinkiem Jugowice-Walim, odcinek kolei Kłodzko-Wałbrzych, Sowiogórska Kolej Zębata). Krajobraz kulturowy urozmaicają obiekty hydrotechniczne, takie jak

porty, jazy, śluzy, mosty, młyny, wieże ciśnień, elektrownie i zapory wodne (m.in. port w Głogowie, stocznia rzeczna w Malczycach, zespół jazów i śluz w Oławie, obiekty Wrocławskiego Węzła Wodnego, zapory wodne z elektrowniami na rzece Kwisie w Leśnej, w Pilchowicach, Lubachowie, Zagórzu Śląskim) oraz wiele innych obiektów, jak np. cukrownie, browary, fabryki, osiedla robotnicze, wille i pałace fabrykanckie.
Obszar obecnego Dolnego Śląska ze względu na swoje położenie był silnie zmilitaryzowany. Większość miast posiadała umocnienia obronne, które zachowały się w formie murów obronnych, bram, baszt i bastei. Jednak do najbardziej spektakularnych przykładów architektury obronnej należą potężne systemy fortyfikacyjne z zachowanymi twierdzami w Kłodzku i Srebrnej Górze. Wiele obiektów o charakterze militarnym powstało w okresie II wojny światowej, jak np. kompleks z podziemiami „Riese" (Olbrzym) w Górach Sowich, który był budowany dla potrzeb przemysłu zbrojeniowego. Z tego okresu pochodzą liczne miejsca martyrologii, jak pomniki i cmentarze oraz obozy. Najważniejszy to obóz koncentracyjny Gross-Rosen w Rogoźnicy k. Strzegomia o statusie Pomnika Zagłady i Męczeństwa Narodu Polskiego, z licznymi filiami występującymi na terenie całego województwa.

Obiekty zabytkowe o znaczeniu ponadlokalnym – międzynarodowym i krajowym. Na terenie województwa dolnośląskiego występują zabytki o wybitnych wartościach artystycznych i historycznych. Należą do nich obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO, zabytki uznane za pomniki historii oraz parki kulturowe. Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy oraz Hala Stulecia we Wrocławiu to zabytki figurujące na prestiżowej liście UNESCO. Na krajowej liście pomników historii, liczącej obecnie 110 zespołów zabytkowych, 12 znajduje się na Dolnym Śląsku, jak np. historyczne centrum i Hala Stulecia we Wrocławiu, założenia klasztorne w Krzeszowie, Legnickim Polu i Trzebnicy, pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej, kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy, twierdza w Srebrnej Górze, młyn papierniczy w Dusznikach-Zdroju, kościół w Strzegomiu, katedra w Świdnicy. Tak liczna grupa zabytków uznanych za pomniki historii świadczy o wysokim potencjale dziedzictwa kulturowego regionu. Parki kulturowe obejmujące wyróżniające się obszary krajobrazu kulturowego zostały do tej pory powołane w Henrykowie, Kamieńcu Ząbkowickim, Kłodzku, Kotlinie Jeleniogórskiej, Srebrnej Górze oraz we Wrocławiu.

Instytucje kultury. Dolny Śląsk jest regionem wyróżniającym się na mapie kulturalnej Polski, o czym świadczy znaczna liczba instytucji i podmiotów działających w sferze kultury. W 2020 r. (wg danych GUS) w regionie funkcjonowało 18 teatrów oraz instytucji muzycznych, 48 kin i 69 muzeów wraz z oddziałami. Wrocław należy do znaczących ośrodków kulturalnych w kraju ze względu na działalność takich instytucji, jak m.in. Muzeum Narodowe, Panorama Racławicka, Pawilon Czterech Kopuł, Opera Wrocławska, Narodowe Forum Muzyki, liczne teatry, Instytut im. Jerzego Grotowskiego, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Istotną rolę pełnią także pozostałe duże miasta regionu - Jelenia Góra, Legnica i Wałbrzych, w których działają teatry, filharmonie, muzea i galerie sztuki. Ważnym centrum kultury jest Stara Kopalnia w Wałbrzychu, w której znajduje się Muzeum Przemysłu i Techniki.
Znaczącą rolę w popularyzowaniu historii i dziedzictwa regionu pełnią muzea regionalne i specjalistyczne, jak np. Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego w Kamiennej Górze, Muzeum Miedzi w Legnicy, Muzeum Ceramiki w Bolesławcu i Wałbrzychu, Muzeum Sprzętu Gospodarstwa Domowego w Ziębicach.

Wydarzenia i imprezy kulturalne. Bogata oferta kulturalna województwa obejmuje wydarzenia oraz cykliczne imprezy o zasięgu międzynarodowym, ogólnopolskim i regionalnym, przyciągające

odbiorców z kraju i zagranicy. Należą do nich międzynarodowe festiwale muzyczne o długoletnich tradycjach, takie jak Festiwal Chopinowski w Dusznikach-Zdroju, Festiwal Moniuszkowski w Kudowie-Zdroju, Festiwal „Wratislavia Cantans" oraz Jazz nad Odrą we Wrocławiu. Dużym zainteresowaniem cieszą się spektakularne widowiska Opery Wrocławskiej, Przegląd Piosenki Aktorskiej we Wrocławiu, Międzynarodowy Festiwal Teatralny Dialog-Wrocław oraz festiwale literackie, jak np. Międzynarodowy Festiwal Kryminału, Międzynarodowy Festiwal Poezji Silesius i Festiwal Góry Literatury. Do pozostałych, popularnych wydarzeń artystycznych należą m.in. Międzynarodowa Wystawa Rysunku Satyrycznego „Satyrykon" w Legnicy, Międzynarodowy Festiwal Teatrów Ulicznych w Jeleniej Górze, Ogólnopolski Festiwal Filmów Komediowych w Lubomierzu, Mistrzostwa Polski w Płukaniu Złota w Złotoryi.